EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

10. veebruar 2009 *

Kohtuasjas C-185/07,

mille ese on EÜ artiklite 68 ja 234 alusel House of Lordsi (Ühendkuningriik) 28. märtsi 2007. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 2. aprillil 2007, menetluses

Allianz SpA, varem Riunione Adriatica Di Sicurtà SpA,

Generali Assicurazioni Generali SpA

versus

West Tankers Inc.,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president V. Skouris, kodade esimehed P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts ja A. Ó Caoimh, kohtunikud P. Kūris, E. Juhász, G. Arestis, A. Borg Barthet, J. Klučka (ettekandja), E. Levits ja L. Bay Larsen,

kohtujurist: J. Kokott,
kohtusekretär: ametnik K. Sztranc-Sławiczek,

arvestades kirjalikus menetluses ja 10. juuni 2008. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Allianz SpA, varem Riunione Adriatica di Sicurta SpA, ja Generali Assicurazioni Generali SpA, esindaja: S. Males, *QC*, keda abistas *barrister* S. Masters,

– West Tankers Inc., esindaja: *solicitor* I. Chetwood, keda abistasid *barrister* T. Brenton ja *barrister* D. Bailey,

– Ühendkuningriigi valitsus, esindajad: V. Jackson ja S. Behzadi-Spencer, keda abistasid V. Veeder ja A. Layton, *QC*,

– Prantsuse valitsus, esindajad: G. de Bergues ja A.-L. During,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: A.-M. Rouchaud-Joët ja M. Wilderspin,

olles 4. septembri 2008. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42) tõlgendamist. [Määruse pealkirja tõlget on täpsustatud Euroopa Kohtus.]

2 See taotlus esitati Allianz SpA (varem Riunione Adriatica di Sicurtà SpA) ja Generali Assicurazioni Generali SpA (edaspidi koos „Allianz ja Generali") ning West Tanekrs Inc.-i (edaspidi „West Tankers") vahelise kohtuvaidluse raames, mis käsitleb West Tankersi lepinguvälist vastutust.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

3 10. juunil 1958 sõlmitud New Yorgi välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni (*Recueil des traités des Nations Unies*, 330. kd, lk 3, edaspidi „New Yorgi konventsioon") 2. artikli lõikes 3 on sätestatud:

„Kui ühe lepinguosalise riigi kohtu menetluses on asi, mille suhtes poolte vahel on sõlmitud leping selle artikli tähenduses, siis laseb see kohus neil ühe poole taotlusel pöörduda vahekohtu poole, kui ta ei leia, et nimetatud leping on kehtetu, mitte toimiv või seda ei ole võimalik täita."

Ühenduse õigus

4 Määruse nr 44/2001 põhjenduses 25 on sätestatud:

„Austus liikmesriikide rahvusvaheliste kohustuste vastu tähendab seda, et käesolev määrus ei tohiks mõjutada konkreetseid küsimusi käsitlevaid konventsioone, mille osalised liikmesriigid on."

5 Kõnealuse määruse artikli 1 lõiked 1 ja 2 sätestavad:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse tsiviil- ja kaubandusasjade suhtes igat liiki kohtutes. Eelkõige ei kohaldata seda maksu-, tolli- ja haldusasjade suhtes.

2. Käesolevat määrust ei kohaldata:

[…]

d) vahekohtute suhtes.”

6 Nimetatud määruse artikkel 5 sätestab:

„Isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata:

[…]

3) lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda;

[…]”

Siseriiklik õigus

7 Supreme Court Act 1981 (1981. aasta ülemkohtuseadus) artikli 37 lõige 1 sätestab:

„High Court võib otsusega kohaldada ajutisi või lõplikke meetmeid kõigil juhtudel, mil see näib talle sobilik.”

8 Arbitration Act 1996 (1996. aasta vahekohtuseadus) artikkel 44 „Kohtu volitused, mida võib kasutada vahekohtumenetluse toetuseks” sätestab:

„1. Kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti, on kohtul vahekohtumenetluses ja sellega seonduvalt samasugune õigus võtta alljärgnevalt loetletud juhtudel vastu määrusi, mis tal on kohtumenetluses ja sellega seonduvalt.

2. Nendeks juhtudeks on:

[…]

e) hagi tagamine […]”

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

9 2000. aasta augustis põrkas West Tankersile kuuluv ja Erg Petroli SpA-le (edaspidi „Erg”) prahitud laev Front Comor Siracusas (Itaalia) kokku Ergile kuuluva maabumissillaga ja tekitas kahju. Prahilepingu suhtes kohaldati Inglise õigust ja see sisaldas klauslit, mis sätestas, et vahekohus asub Londonis (Ühendkuningriik).

10 Erg pöördus oma kindlustajate Allianzi ja Generali poole, et saada kindluskaitse ulatuses hüvitist, ja algatas Londonis West Tankersi vastu ülejäänud osas vahekohtumenetluse. West Tankers ei olnud nõus kokkupõrke tagajärjel tekkinud kahjude eest vastutust võtma.

11 Pärast seda, kui Ergile kanti üle kindlustuspoliisist tulenev hüvitis kahju eest, mida ta kandis, esitasid Allianz ja Generali 30. juulil 2003 West Tankersi vastu hagi Tribunale di Siracusale (Itaalia), nõudes Ergile makstud summade tasumist. Nad tuginesid Itaalia tsiviilseadustiku artikli 1916 alusel oma seaduslikule õigusele kasutada subrogatsiooni alusel Ergi õigusi. West Tankers väitis, et kõnealune kohus ei ole pädev antud asja lahendama, sest poolte vahel on vahekohtukokkulepe.

12 Samal ajal algatas West Tankers 10. septembril 2004 menetluse High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Divisionis (Commercial Court) (Ühendkuningriik), nõudes, et otsustataks, et vaidlus ühelt poolt tema enda ja teiselt poolt Allianzi ja Generali vahel tuleb lahendada vahekohtus vastavalt kõnealusele vahekohtukokkuleppele. Samuti palus West Tankers teha määruse, mis keelab Allianzil ja Generalil algatada muud menetlust kui vahekohtumenetlus ja jätkata Tribunale di Siracusas algatatud menetlust (edaspidi „hagi esitamise keeld").

13 21. märtsi 2005. aasta otsusega rahuldas High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) West Tankersi nõuded ja tegi Allianzi ja Generali vastu taotletud hagi esitamise keelu. Allianz ja Generali esitasid selle otsuse peale House of Lordsile apellatsiooni. Nad väitsid, et sellise määruse tegemine on vastuolus määrusega nr 44/2001.

14 House of Lords viitas kõigepealt 9. detsembri 2003. aasta otsusele kohtuasjas C-116/02: Gasser (EKL 2003, lk I-14693) ja 27. aprilli 2004. aasta otsusele kohtuasjas C-159/02: Turner (EKL 2004, lk I-3565), milles sisuliselt leiti, et kohtumäärus, millega keelatakse poolel algatada või jätkata menetlust teise liikmesriigi kohtus, ei ole määrusega nr 44/2001 kehtestatud süsteemiga kooskõlas, isegi kui selle teeb kõnealuse määruse kohaselt pädev kohus. See on nii seetõttu, et määrus nr 44/2001 kehtestab

liikmesriikide kohtute vahelise kohtualluvuse suhtes ühtsete õigusnormide täieliku kogumi, mille korrektsel kohaldamisel peavad liikmesriikide kohtud üksteist usaldama.

15 Samas leiab House of Lords, et seda põhimõtet ei saa laiendada vahekohtule, mis on vastavalt määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 2 punktile d kõnealuse määruse kohaldamisalast täielikult välja jäetud. Selles valdkonnas puuduvad ühtsed ühenduse õigusnormid, mis on vajalikud selleks, et liikmesriikide kohtute vahel võiks tekkida ja rakenduda vastastikune usaldus. Lisaks sellele tuleneb 25. juuli 1991. aasta otsusest kohtuasjas C-190/89: Rich (EKL 1991, lk I-3855), et määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 2 punktis d sätestatud erandit ei kohaldata mitte üksnes vahekohtumenetlusele kui sellisele, vaid ka kohtumenetlusele, mille ese on vahekohus. 17. novembri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-391/95: Van Uden (EKL 1998, lk I-7091) täpsustas, et vahekohus on menetluse esemeks siis, kui selles menetluses soovitakse kaitsta õigust lahendada vaidlus vahekohtus, nagu on ka põhikohtuasja olukord.

16 House of Lords lisab, et kuna kogu vahekohtu valdkond jääb väljapoole määruse nr 44/2001 kohaldamisala, siis Allianzile ja Generalile adresseeritud kohtumäärus, mis keelab neil algatada muud menetlust kui vahekohtumenetlus ja jätkata menetlust Tribunale di Siracusas, ei riku määrust nr 44/2001.

17 Lõpuks märgib House of Lords, et Ühendkuningriigi kohtud on hagi esitamise keeldu kasutanud juba aastaid. House of Lordsi seisukohalt on see praktika tõhusaks vahendiks vahekohtupidamise üle järelevalvet teostavale kohtule, kuna see soodustab õiguskindlust, vähendades võimalusi vastuoludeks vahekohtuotsuse ja siseriikliku kohtu otsuse vahel. Kui seda praktikat kasutaksid ka teiste liikmesriikide kohtud, parandaks see lisaks Euroopa Ühenduse konkurentsivõimet võrreldes selliste ülemaailmsete vahekohtukeskustega nagu New York, Bermuda ja Singapur.

18 Neil asjaoludel otsustas House of Lords menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas määrusega nr 44/2001 on kooskõlas see, kui liikmesriigi kohus keelab isikul algatada või jätkata menetlust teises liikmesriigis, põhjusel et selline menetlus on vastuolus vahekohtukokkuleppega?"

Eelotsuse küsimus

19 Oma küsimusega soovib House of Lords sisuliselt teada, kas see, kui liikmesriigi kohus teeb kohtumääruse, mis keelab isikul algatada või jätkata menetlust teise liikmesriigi kohtus, põhjusel et selline menetlus rikub vahekohtukokkulepet, on vastuolus määrusega nr 44/2001, olgugi et selle artikli 1 lõike 2 punkt d jätab vahekohtu kõnealuse määruse kohaldamisalast välja.

20 Selline hagi esitamise keeld, nagu on kõne all põhikohtuasjas, võib olla suunatud tegelikule või potentsiaalsele välisriigis hagejale. Nagu rõhutas kohtujurist oma ettepaneku punktis 14, võib juhul, kui sellise kohtumääruse adressaat ei järgi keeldu, teda süüdistada kohtu solvamises, mille eest võib karistada kuni aresti või tema vara konfiskeerimisega.

21 Nii West Tankers kui ka Ühendkuningriigi valitsus leiavad, et selline kohtumäärus ei ole määrusega nr 44/2001 vastuolus, kuna määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 2 punkt d jätab vahekohtu selle kohaldamisalast välja.

22 Siinkohal tuleb meenutada, et selleks, et teha kindlaks, kas kohtuvaidlus kuulub määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse, tuleb arvesse võtta ainult selle menetluse eset (eespool viidatud kohtuotsus Rich, punkt 26). Täpsemalt määrab määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse kuulumise kindlaks nende õiguste laad, mille kaitse asjaomase menetlusega tagatakse (eespool viidatud kohtuotsus Van Uden, punkt 33).

23 Selline menetlus, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis toob kaasa hagi esitamise keelu vastuvõtmise, ei saa seega määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse kuuluda.

24 Olgugi et menetlus ei kuulu määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse, võivad sellel samas siiski olla tagajärjed, mis kahjustavad nimetatud määruse kasulikku mõju, st see võib takistada kohtualluvuse konfliktinormide ühtlustamise eesmärgi saavutamist tsiviil- ja kaubandusasjades ning otsuste vaba liikumist samas valdkonnas. Eelkõige võib see juhtuda siis, kui selline menetlus takistab liikmesriigi kohtul teostada pädevust, mis talle on antud määruse nr 44/2001 alusel.

25 Seega tuleb uurida, kas menetlus, mille Allianz ja Generali Tribunale di Siracusas West Tankersi vastu algatasid, ise kuulub määruse nr 44/2001 alla ja seejärel, milline on hagi esitamise keelu mõju sellele menetlusele.

26 Siinkohal tuleb tõdeda, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 53 ja 54 ka märkis, et kui oma esemelt, st menetluses kaitstavate õiguste laadilt (nagu kahju hüvitamise nõue), kuulub see menetlus määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse, siis kuulub selle määruse kohaldamisalasse ka eelnevat lahendamist vajav küsimus, mis puudutab vahekohtukokkuleppe kohaldatavust, kaasa arvatud eelkõige selle kehtivus. Seda järeldust kinnitab punkt 35 D. Evrigenise ja K. D. Kerameuse aruandes Kreeka Vabariigi ühinemise kohta 27. septembri 1968. aasta konventsiooniga kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 1972, L 299, lk 32; edaspidi „Brüsseli konventsioon") (EÜT 1986, C 298, lk 1). Selles on märgitud, et vahekohtuklausli kehtivuse kaudne kontroll, mida pool taotles, et vaidlustada selle kohtu rahvusvahelist pädevust, kellele on Brüsseli konventsiooni järgi tema vastu hagi esitatud, kuulub nimetatud konventsiooni kohaldamisalasse.

27 Sellest järeldub, et pädevuse puudumise vastuväide, mille West Tankers Tribunale di Siracusas esitas ja mis tugineb vahekohtukokkuleppele, sealhulgas küsimus selle kokkuleppe kehtivusest, kuulub määruse nr 44/2001 kohaldamisalasse, ning et just eranditult selle kohtu ülesanne on võtta seisukoht kõnealuse vastuväite osas ning tema enda pädevuse osas vastavalt määruse nr 44/2001 artikli 1 lõike 2 punktile d ning artikli 5 lõikele 3.

28 Hagi esitamise keelu kasutamine selleks, et takistada liikmesriigi kohtul, kes tavaliselt on määruse nr 44/2001 artikli 5 lõike 3 kohaselt pädev vaidlust lahendama, teha otsust vastavalt selle määruse artikli 1 lõike 2 punktile d selle sätte enda kohaldamise kohta vaidluse suhtes, mis on talle lahendada antud, võtab tingimata sellelt kohtult võimaluse otsustada tema enda pädevuse üle vastavalt määrusele nr 44/2001.

29 Sellest tuleneb esiteks, et niisugune hagi esitamise keeld, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ei järgi – nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 57 ka on

maininud – üldpõhimõtet, mis tuleneb Brüsseli konventsiooni käsitlevast Euroopa Kohtu praktikast, mille kohaselt määrab iga kohus, kellele hagi esitatakse, ise talle kohalduvate õigusnormide alusel kindlaks, kas ta on pädev asjaomast vaidlust lahendama (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Gasser, punktid 48 ja 49). Siinkohal tuleb meenutada, et määrus nr 44/2001 ei luba – välja arvatud üksikutel erandjuhtudel, mis põhikohtuasjas tähtsust ei oma – ühe liikmesriigi kohtul kontrollida teise liikmesriigi kohtu pädevust (27. juuni 1991. aasta otsus kohtuasjas C-351/89: Overseas Union Insurance jt, EKL 1991, lk I-3317, punkt 24, ning eespool viidatud kohtuotsus Turner, punkt 26). Selle pädevuse määravad otseselt kindlaks kõnealuses määruses kehtestatud õigusnormid, mille hulgas on ka need, mis puudutavad määruse kohaldamisala. Seega ei ole ühe liikmesriigi kohus mingil juhul paremas olukorras, et otsustada teise liikmesriigi kohtu pädevuse üle (eespool viidatud kohtuotsused Overseas Union Insurance jt, punkt 23, ja Gasser, punkt 48).

30 Edasi, takistades liikmesriigi kohtul teostada talle määrusega nr 44/2001 antud pädevust, st pädevust otsustada kõnealuse määruse materiaalset kohaldamisala määratlevate normide alusel (sealhulgas selle artikli 1 lõike 2 punkti d alusel), kas nimetatud määrus on kohaldatav, läheb hagi esitamise keeld samal ajal vastuollu vastastikuse usaldusega, mis liikmesriikidel üksteise õigussüsteemide ja kohtuorganite suhtes on ning millel määruse nr 44/2001 kohtualluvuse süsteem põhineb (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Turner, punkt 24).

31 Lõpuks, juhul kui hagi esitamise keelu kasutamine takistaks Tribuale di Siracusal ise vahekohtukokkuleppe kehtivust või kohaldatavust eelnevalt uurida, saaks üks pool hoiduda menetlusest üksnes sellele kokkuleppele tuginedes ja hageja, kes leiab, et see kokkulepe on kehtetu, tulemusetu või seda ei ole võimalik kohaldada, jääks ilma võimalusest jätkata menetlust selle riigi kohtus, kuhu ta määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 alusel hagi esitas, ning ta kaotaks seega ühe kohtuliku kaitse viisi, millele tal on õigus.

32 Järelikult ei ole selline hagi esitamise keeld, nagu on kõne all põhikohtuasjas, määrusega nr 44/2001 kooskõlas.

33 Seda järeldust kinnitab New Yorgi konventsiooni 2. artikli lõige 3, mille kohaselt laseb selle lepinguosalise riigi kohus, kelle menetluses on asi, mille suhtes on poolte vahel sõlmitud vahekohtukokkulepe, neil ühe poole taotlusel pöörduda vahekohtu poole, kui ta ei leia, et nimetatud kokkulepe on kehtetu, tulemusetu või seda ei ole võimalik kohaldada.

34 Kõike eeltoodut arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et see, kui liikmesriigi kohus teeb kohtumääruse, mis keelab isikul algatada või jätkata menetlust teise liikmesriigi kohtus, põhjusel et selline menetlus rikub vahekohtukokkulepet, on vastuolus määrusega nr 44/2001.

Kohtukulud

35 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

See, kui liikmesriigi kohus teeb kohtumääruse, mis keelab isikul algatada või jätkata menetlust teise liikmesriigi kohtus, põhjusel et selline menetlus rikub vahekohtukokkulepet, on vastuolus nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrusega (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades.

Allkirjad